
*თამთა ზაქარაშვილი
ამერიკისმცოდნეობის დოქტორანტი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

**ნეოკონსერვატიზმი და მისი გავლენა აშშ-ის საგარეო პოლიტიკაზე
(1990-2000 წწ)**

XXI საუკუნე, მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ მხოლოდ ორ ათეულ წელს ითვლის, უკვე არაერთი დაპირისპირებით და კრიზისითაა ნიშანდებული. დღეს, გლობალიზმის შედეგად მიღებული მსოფლიო წესრიგის პირობებში ვხვდებით არაერთ “გაყინულ კონფლიქტს” და ამავედროულად, სრულიად ახალ დაპირისპირებებს. კონფლიქტები მრავლად იყო მეოცე საუკუნის ბოლო ათწლეულში, რომელთა მოგვარების პროცესშიც ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა უდიდესი წვლილი შეიტანა.

ტერმინი ნეოკონსერვატიზმი, როგორც ახალი მიმდინარეობა, თავდაპირველად XX საუკუნის 60-იან წლებში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში ჩნდება. ჟურნალისტმა, მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ, ირვინგ კრისტოლმა, რომელიც ტერმინ ნეოკონსერვატიზმის “ნათლიადაა” ცნობილი, დასვა უმთავრესი კითხვები: რა არის ნეოკონსერვატიზმი, რა განასხვავებს მას კონსერვატიზმისგან და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, რა გავლენას ახდენს ნეოკონსერვატიზმი ამერიკის შეერთებული შტატების საგარეო პოლიტიკაზე.

წინამდებარე ნაშრომში კრიტიკულადაა გაანალიზებული ნეოკონსერვატიზმის გავლენა აშშ-ის საგარეო პოლიტიკაზე 1990-2000 წლებში. ჩვენი განხილვის საგანია ნეოკონსერვატორების ზოგადი შეხედულებები და სახელმწიფო პოლიტიკის მათეული მოდელი. კვლევა ემყარება ნეოკონსერვატიზმის “ნათლიად” წოდებული ირვინგ

კრისტოლის ნაშრომების “ნეოკონსერვატიული მრწამსი”(1995) და “ნეოკონსერვატიზმი: იდეის ავტობიოგრაფია”(2003) ანალიზს.

ნიუ-იორკელ ინტელექტუალ ამერიკელ ებრაელთა ჯგუფი, რომელთა შორის მაიკლ ჰარინგტონი და ირვინგ კრისტოლიც იყვნენ, უმთავრეს პრობლემად აღიქვამდა ლიბერალების თავდასხმას საკუთარი პრინციპებსა და მთლიანობაზე. როგორც კრისტოლი აღნიშნავს, ლიბერალები ცდებოდნენ და ახლაც ცდებიან იმის გამო, რომ ისინი ლიბერალები არიან და „შესაბამისად, მათი მეტაფიზიკაცა და მითოლოგიაც ბრმა ადამიანებისა და პოლიტიკური რეალობის მიმართ. კრისტოლისთვის რეალობას ის წარმოდგენდა, რომ კაცობრიობა ბუნებრივად იყო ბოროტი. მარცხი განიცადა სოციალიზმმა და ერთადერთი გამოსავალი, მისი აზრით, არა სეკულარული, ლიბერალური დემოკრატიის დევნა იყო, რომელიც რელატივიზმის კრიზისისკენ იყო მიმართული. ნეოკონსერვატიზმის პირველი წარმომადგენლები ეძებდნენ გზას იმისათვის, რომ ორიენტაცია შეეცვალათ ამერიკის შეერთებული შტატების შიდა სახელმწიფოებრივი პოლიტიკისათვის. მათთვის პრიორიტეტული იყო პლატონისეური იდეოლოგია და ამავდროულად, ის მორალური პრინციპები, რომლებსაც რელიგია სთავაზობდა საზოგადოებას.

ნეოკონსერვატორებისთვის (ნეოკონებისათვის) რელიგიის ჩართვა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო, რადგან იუდო-ქრისტიანული მორალი ზუსტად განსაზღვრავს სწორსა და არასწორს. კრისტოლის აზრით, მორალური პრინციპების ძიება სეკულარული სახელმწიფოს გარეშე, კაცობრიობას მიიყვანს მორალური გაკოტრების, დანაშაულის ზრდისა და არასათანადო მოქმედების ზღვარზე. ნეოკონსერვატორებმა გაიაზრეს, თუ რა იყო საუკეთესო ამერიკის შეერთებული შტატებისათვის და გადაწყვიტეს, რომ თავად ემართათ ყურადღების გარეშე დარჩენილი საზოგადოება და მოგვიანებით, გავლენა მოეხდინათ შტატების საგარეო პოლიტიკაზეც.

ნეოკონებს არ მოსწონთ “საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს” შექმნის იდეა და ცდილობენ, რომ სახელმწიფო სერვისების მიწოდებისთვის მოძებნონ ალტერნატიული გზები. ირვინგ კრისტოლის აზრით, ადამიანები ყოველთვის ანიჭებდნენ უპირატესობას ძლიერ მთავრობას, რომელიც ზრუნავს ისეთ

უმნიშვნელოვანეს საკითხებზე, როგორებიცაა: განათლება, სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობა, პორნოგრაფიის რეგულაცია და სხვა. ირვინგ კრისტოლი ხაზს უსვამს ამერიკის შეერთებული შტატების საგარეო პოლიტიკის სამ ძირითად საყრდენ ფაქტორს. ესენია: 1. მძლავრი პატრიოტიზმი, რომელიც გამყარებულია როგორც კერძო, ასევე საჯარო ინსტიტუტების მიერ. (ეს გრძნობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის, რადგან იგი ემიგრანტების ქვეყანაა და პატრიოტიზმი, უნდა იქცეს მათ გამააერთიანებლად); 2. უარყოფა ყველაფრის, რაც უკავშირდება მსოფლიო მთავრობის იდეას (მათ შორის, გაერთიანებული ერებისა და ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის უარყოფა; ეს უკანასკნელი, კრისტოლის აზრით, მომაკვდავია და მსოფლიო ტირანიასაც უქადის); 3. მესამე ფაქტორია საჯარო მოღვაწეები, რომელთაც უნდა შეეძლონ მტრებისა და მეგობრების ერთმანეთისგან გაჩევა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ნეოკონებისთვის “ეროვნული ინტერესები” არ წარმოადგენს უბრალოდ გეოგრაფიულ ტერმინს. ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის, რომლის იდენტობა გარკვეულ იდეოლოგიაზეა დაფუძნებული, “ეროვნული ინტერესების” დაცვა წარმოადგენს არა მხოლოდ მატერიალურ, არამედ იდეოლოგიურ ინტერესს. სწორედ ამ იდეოლოგიური ინტერესის გამო, ამერიკის შეერთებული შტატები მუდმივად გრძნობს ვალდებულებას, რომ შეძლებისდაგვარად დაიცვას დემოკრატიული სახელმწიფოები არადემოკრატიული ძალების თავდასმისგან. იქნება ეს შიდა პოლიტიკური, თუ გარე თავდასხმა. სწორედ “ეროვნული ინტერესები” მიაჩნიათ ნეოკონებს იმის მიზეზი, თუ რატომ დაიცვა ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა საფრანგეთი და დიდი ბრიტანეთი II მსოფლიო ომში. სწორედ ეს ფაქტორი მიაჩნია კრისტოლს იმის მიზეზადაც, თუ რატომ უნდა დაიცვას ამერიკელმა ხალხმა ისრაელი და ზოგადად, მთელი მსოფლიო.

1990 წელი და ფაქტობრივად, მთელი დეკადა, ტრიუმფალური აღმოჩნდა აშშ-სთვის. ცხადია, ეს განპირობებული იყო პირველ რიგში, ცივი ომის დასრულებით და მეორე, ერაცის დამარცხებით 1991 წელს ახლო აღმოსავლეთის კონფლიქტში. ორივე შემთხვევაში, უმთავრეს ძალას ამერიკის შეერთებული შტატები წარმოადგენდა და სწორედ ამ გამარჯვებების ფონზე, მისი ძალაუფლება და გავლენა მსოფლიოზე

მომენტალურად გაიზარდა. ცხადია, ცივი ომის დასრულება წარმოუდგენელი იქნებოდა, რომ არა პრეზიდენტ რონალდ რეიგანის საგარეო პოლიტიკა და ამერიკის შეერთებული შტატების სამხედრო ძალის რადიკალური ზრდა. ნეოკონსერვატორების მოთხოვნის მსგავსად, რომლებიც სოციალური პროგრამების გაზრდას სამხედრო ხარჯების ზრდას ამჯობინებდნენ, რონალდ რეიგანმა გაატარა მკვეთრი სამხედრო პოლიტიკა და ბიუჯეტის უდიდესი ნაწილი სწორედ თავდაცვის სტრუქტურაში გადაისროლა. ნეოკონსერვატორებისთვის უმნიშვნელოვანეს საკითხს წარმოადგენს არადემოკრატიული ძალის წინააღმდეგ გალაშქრება, თუნდაც ეს სხვა ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს ეხებოდეს. საბჭოთა კავშირი, როგორც არადემოკრატიული და უსამართლო ძალა, აუცილებლად საჭიროებდა ამერიკის შეერთებული შტატების მხრიდან რეაგირებას. მას შემდეგ, რაც უმთავრეს მტრად სწორედ საბჭოთა კავშირი გამოცხადდა, აუცილებელი იყო მკვეთრი და გარკვეულწილად აგრესიული პოლიტიკის გატარებაც. ნეოკონსერვატორების გავლენა, ამ შემთხვევაში აშკარა იყო პრეზიდენტ რონალდ რეიგანზე, რომელმაც შეძლო და საფუძველი ჩაუყარა საბჭოთა კავშირის დასასრულის დასაწყისს. ორივე ზემოთ ხსენებული გამარჯვების შემდეგ, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა მოიპოვა გლობალური სუპერძალის სტატუსი, რომლის გამოწვევის სურვილიც, სულ მცირე მომდევნო დეკადაში, არავის უნდა გასჩენოდა.

უილიამ კრისტოლი და რობერტ კეიგენი, ნაშრომში “ეროვნული ინტერესი და გლობალური პასუხისმგებლობა”, აღნიშნავენ, რომ 1990-ანი წლების დასაწყისში, თვალსაჩინო იყო აშშ-ის უმთავრესი მიზანები, კერძოდ: საერთაშორისო სისტემის ხელმძღვანელობა; საერთაშორისო სისტემის დაცვა ნებისმიერი საფრთხისაგან; უნიპოლარული საერთაშორისო სისტემის ჩამოყალიბება. მათ მიაჩნდათ, რომ ჯორჯ ბუშის მიერ გამოცხადებული “ახალი მსოფლიო წესრიგი” სხვა არაფერი იყო, თუ არა აშშ-ის გულუხვი გლობალური ჰეგემონიის გაძლიერება.

მშვიდობითა და აყვავებით ნიშანდებული 90-იანები, გაფლანგული ათწლეულია. ცივი ომის შემდგომ პერიოდში, პირობა, რომ მსოფლიო მშვიდობას დაიბრუნებდა, ბუნდოვანი გახდა. თანაც მანამდე, ვიდრე ქვეყნის სათავეში ბილ კლინტონი მოვიდოდა. შესაბამისად, მოსაზრება, რომ 1990-ანი წლები გაფლანგული ათწლეულია, რამდენიმე

მნიშვნელოვან კონფლიქტის ანალიზს ეფუძნება, კერძოდ: 1. 1991 წლის ერაყისა და ქუვეითის დაპირისპირება, რომელიც რელიგიურ კონფლიქტში გადაიზარდა, თავიდან ვერ აიცილა ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა. ქვეყანამ, რომელსაც ყველაზე მძლავრი სამხედრო ძალა ყავდა და ყველაზე მასშტაბური შეიარაღებითაც გამოირჩეოდა, სათავეში ედგა სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ მოქმედ ომს, თუმცა უდიდესი სისხლისღვრა და პალესტინელების ქუვეითიდან განდევნა არ აღმოჩნდა კონფლიქტის დეესკალაციის გარანტია. 2. მეორე მოვლენა იყო იუგოსლავიის პრეზიდენტის, სლობოდან მილოსევიჩის თავდასხმა სლოვენისა და შემდგომ ხორვატიაზე. 3. გარდა ამისა, 1992 წელს სერბეთის სამხედრო ძალა თავს დაესხა სარაევოს, რაც ევროპას, მომდევნო სამი წლის განმავლობაში, 200 ათასი ბოსნიელი მუსლიმის ეთნიკურ წმენდად დაუჯდა. 4. ასევე, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრობლემა, რომელიც 1992 წელს ამერიკის შეერთებული შტატების ხელმძღვანელობამ აღმოაჩინა, ჩრდილო კორეა იყო, რომელმაც საიდუმლოდ დაიწყო ატომური იარაღის წარმოება. ყოველი კონფლიქტი, რომელიც ტოტალიტარული მმართველობის შედეგს წარმოადგენდა, არა თუ აღმოიფხვრა, არამედ მთელ ათწლეულს შავ ლაქად დარჩა. საზოგადოებაში გაჩნდა კითხვები, თუ რამდენად შეძლებდა ამერიკის შეერთებული შტატები მთელი მსოფლიოს დაცვას გარეშე მტრებისაგან და შეინარჩუნებდა მშვიდობას. აშკარა გახდა, რომ ნებისმიერ დიქტატორს, იქნება ეს სადამ ჰუსეინი, სლობოდან მილოსევიჩი, ჩრდილოეთ კორეის მთავრობა, თუ ახლა უკვე ირანის მმართველობა, უპრობლემოდ შეუძლია, საფრთხე შეუქმნას მსოფლიო მშვიდობას და გამოიწვიოს ისეთი ძალა, როგორც ამერიკის შეერთებული შტატებია.

გარდა ამისა, 90-იანებმა მოიტანა ჩინეთის აღმასვლა როგორც ეკონომიკური, ასევე სამხედრო მიმართულებით, რამაც გააჩინა ახალი საფრთხის საშიშროება. იმ დროს, როდესაც მთელი მსოფლიო თავდაცვის ხარჯებს ამცირებდა, ჩინეთმა პირიქით, არა თუ სამხედრო არსენალი გაზარდა, არამედ ატომურ იარაღსაც მოუყარა თავი. პარალელურად, ჩინეთის აგრესია გამოვლინდა მეზობელ ტაივანსა, თუ სამხრეთ ჩინეთის ზღვის კუნძულებზე. მეზობლებთან ძალის დემონსტრაცია არ აღმოჩნდა საკმარისი. ჩინეთის მთავრობამ დაიწყო ქვეყნის შიგნით, როგორც პოლიტიკური, ასევე

რელიგიური ოპონენტების რეპრესირება და მათი მასობრივი ხოცვა. ამერიკის შეერთებული შტატების პასუხი კი შეშფოთების გამოხატვითა და დაშოშმინების პოლიტიკით შემოიფარგლა.

1990-ანი წლების ბოლოს, ბილ კლინტონის ადმინისტრაციის პირობებში, პასუხი არ გასცემია კონფლიქტებს, რომელიც რეალურად საფრთხეს უქმნიდა არაერთ სახელმწიფოს. მიუხედავად იმისა, რომ იზრდებოდა ჩინეთის თავდაცვითი ხარჯები და კიდევ უფრო თვალსაჩინო იყო მსოფლიო კონფლიქტებში გაეროს ფაქტობრივი უმოქმედობა, აშშ-ის სამხედრო ძალის დაფინანსებამ იკლო. 1998-1999 წლებში, თავდაცვის ბიუჯეტმა და შეიარაღებული ძალების რაოდენობამ 3-ჯერ იკლო. აშშ-ის გენერალი, კოლინ პაუელი, ბილ კლინტონის საგარეო პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებს, ყავის სახლში მიმდინარე განხილვას ადარებს, სადაც ძლიერი და გამოკვეთილი გადაწყვეტილება არ გვხვდება. როგორც უკვე ვახსენეთ, მეოცე საუკუნის ბოლო ათწლეულმა არაერთი კონფლიქტის და დაპირისპირების ფონზე ჩაიარა, რომელიც ზოგიერთი ექსპერტისთვის გაფლანგული ათწლეული იყო, ზოგისთვისაც კი ამერიკის შეერთებული შტატების უნიპოლარულობის ეპოქა. ჩარლზ კრაუტჰამერი “ახალი მსოფლიო წესრიგის” მშვიდობას, ამერიკისთვის უნიპოლარულობის ეპოქად ასახელებს. ცხადია, ცივი ომის შემდეგ, როდესაც მთელი მსოფლიო დაპირებულ მშვიდობას ელოდა, ერთადერთი უძლიერესი ძალა აშშ უნდა დარჩენილიყო, თუმცა ზემოთ ჩამოთვლილმა კონფლიქტებმა ეჭვი შეიტანა უნიპოლარულობის მომენტის ჭეშმარიტებაში. ამ ყოველივეს ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითი კი სირია აღმოჩნდა.

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების ისტორიაში 1990-2010 წლები ცვალებადი და პრობლემებით აღსავსე აღმოჩნდა. ჯორჯ ბუშ უფროსის პრეზიდენტობის პერიოდში (1989-1993წწ.), ნეოკონსერვატული იდეები მძლავრობდა, რაც გამოიხატებოდა ამერიკის შეერთებული შტატების აგრესიულ საგარეო პოლიტიკაში. ხოლო პრეზიდენტ ბილ კლინტონის დროს (1993-2001 წწ.), ნეოკონსერვატორების გავლენა პოლიტიკაზე ფაქტობრივად აღარ გვხვდება. მხოლოდ თეორიულ სფეროში: ლექციებით, ერთეული სტატიებისა, თუ მონოგრაფიული კვლევების გამოქვეყნებით ცდილობდნენ საკუთარი პოზიციების დაფიქსირებას.

1990-ანი წლებში ამერიკის შეერთებული შტატების ჩაურევლობა არაერთ კონფლიქტში, ნეოკონსერვატორების მხრიდან შეფასებულია, როგორც „გაფლანგული ათწლეული“. ეროვნული ინტერესები, ნეოკონსერვატორების აზრით, ამერიკას ავალდებულებდა მსოფლიო წესრიგის შენარჩუნებას და დაპირებული მშვიდობის დამყარებას. მიუხედავად ამისა, ნეოკონებს მიაჩნიათ, ამერიკის შეერთებული შტატების პოზიციების დაფიქსირება და გამყარება ვერ მოახერხა პრეზიდენტმა კლინტონმა. ამავე ათწლეულში, არსებობდა უნიპოლარული სისტემის ჩამოყალიბების შესაძლებლობა, თუმცა ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ეს შანსი ვერ გამოიყენა. მიმაჩნია, რომ უნიპოლარულობა არაა სიკეთის მომტანი მთელი მსოფლიოსთვის, თუმცა ფაქტი, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებს ერთპოლუსიანი საერთაშორისო სისტემის ჩამოყალიბების საშუალება ქონდა, აშკარაა.

ნეოკონსერვატორებისათვის უპირობო პრიორიტეტი ენიჭება ეროვნულ ინტერესების დაცვას და მსოფლიო მთავრობის თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების „ბოროტი“ განზრახვების განეიტრალების პოლიტიკას. მიმაჩნია, რომ მსოფლიო მთავრობის იდეა საფრთხის შემცველია, თუმცა ვფიქრობ, რომ ქვეყნების ურთიერთობა ხელისუფლების საერთო ზეეროვნული ორგანოს გარეშე ისეთივე ბუნებით მდგომარეობაში ამყოფებს მათ, როგორც ადამიანებს სახელმწიფოს გარეშე.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Kristol, Irving. *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*, Chicago: Elephant, (1995).
2. Kagan and Kristol. “National Interest and Global Responsibility”, *Neocon Reader* (2004). Edited by Irwin Stelzer.
3. Krauthammer, Charles. ” The Unipolar Moment” , *Foreign Affairs*, (1990).
4. Stelzer, Irvin. *Neoconservatism*. Atlantic Books London, (2004).
5. Kristol, Irving. “The Neoconservative Persuasion” , *The Weekly Standard* (2003). Accessed November 13, 2020. <https://www.washingtonexaminer.com/weekly-standard/the-neoconservative-persuasion>
6. McGlinchey, Stephen. “Neoconservatism and American Foreign Policy”, *E-International Relations* (2009). Accessed November 5, 2020. <https://www.e-ir.info/2009/06/01/neo-conservatism-and-american-foreign-policy/>

-
7. Murray, Douglas. *Neoconservatism: Why we need it*. London: The Social Affairs Unit, 2005. Accessed October 25, 2020. <https://www.scribd.com/document/347300422/NeoConservatism-Why-We-Need-It-Douglas-Murray>.

Tamta Zakarashvili
PhD student, American Studies
Ivane Javakshvisli Tbilisi State University

Neoconservatism and its influence on the USA foreign policy (1990-2000)

Summary

The last decade of the XX century was full of conflicts and controversies. The United States, as the main acting superpower state, had the goal to achieve the world peace.

In the paper are pointed out some essential issues on the theme, such as: what does neo-conservatism mean? What are the main characteristics of Neocons? What is the main difference between conservatism and neoconservatism? What is a paradigm of neoconian influence on States' foreign policy?

I discuss the features of neoconservatism and especially the influence of neoconservatism on the US foreign policy. The topic mostly focuses on researches of "Godfather" of neo-conservatism Irving Kristol: *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*, and *The Neoconservative Persuasion*.

The topic shows main problems in the US foreign policy and clarifies how neoconservative ideas shaped the US foreign policy and the whole world. Protection of national interests and neutralisation of world government's interests is of the highest priority for neocons. The idea of the world government contains threats, but I suppose that Relationships between countries without supranational organ of government leaves them in the same condition of state of nature, as human beings- without state.